

İSLAM'DA RIZK KAVRAMI; İNSANI MUTLU EDEN SIFAT VE DAVRANIŞLAR

Bismillâhirrahmânirrahîm.

el-Hamdü lillâhi hakka hamdihî nahmedühû bi-cemî'i mehâmidih. Lehü'l-hamdü kemâ yenbeğî li celâli vechihî ve lî azîmi sultânih. Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ hayra halkihî seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihî ve sahibihî ve men tebiahû bi-ihsânin ecmaîne't-tayyibîne't-tâhirîn.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'den bazı hadîs-i şerîfler okuyarak bu mübarek cuma günümüzde sevaplı vakit geçirmeye gayret edeceğiz.

Peygamber Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* hazretleri, Hz. Ali Efendimiz'in oğlu Hz. Hasan *radiyallahu anhümâ'*dan Taberânî'nin rivayet ettiğine göre şöyle buyurmuş:

أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي وَاللَّهِ مَا أَمْرُكُمْ إِلَّا مَا أَمَرَكُمُ اللَّهُ بِهِ، وَلَا أَنهَاكُمْ إِلَّا عَمَّا نَهَاكُمْ اللَّهُ عَنْهُ، فَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ، فَوَالَّذِي نَفْسُ أَبِي الْقَاسِمِ بِيَدِهِ، إِنَّ أَحَدَكُمْ

لَيَطْلُبُهُ رِزْقُهُ كَمَا يَطْلُبُهُ أَجَلُهُ، فَإِنْ تَعَسَّرَ عَلَيْكُمْ
شَيْءٌ مِنْهُ فَاطْلُبُوهُ بِطَاعَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

*Eyyühe'n-nâs! Innî vallâhi mâ âmereküm
mâ emerakümu'llâhu bihî ve lâ enhâküm illâ
ammâ nehâkümü'llâhu anh, fe-ecmilû fi't-
taleb fe-ve'llezî nefsi Ebi'l-Kâsımı bi-yedihî
inne ehadeküm le-yatlubühû rızkuhû kemâ
yatlubühû ecelühû, fe-in teassara aleyküm
şey'un minhü fe'tlubühü bi-tâati'llâhi azze
ve celle.*¹

Sadaka Resûlullah fîmâ kâl ev kemâ kâl.

Bunun mânası şöyle:

Eyyühe'n-nâs! "Ey insanlar!"

Nâs "insanlar" demek.

Efendimiz, muhatabı kalabalık ise böyle hitap ediyor:

*Innî vallâhu mâ âmereküm mâ emerekü-
mu'llâhu bihî.* "Vallahi ben Allah'ın emretti-
ğinden başka bir şeyi size emretmiyorum." Ve

---

¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, III, 84, r. 2737; Heysemî, *Mec-
me'u'z-zevâid*, IV, 71, r. 6292; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*,
IX, 92, r. 25126; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, IV, 23, r. 9313.

lâ enhâküm illâ ammâ nehâkümü'llâhu anhü.

“Allah’ın size yasakladığı şeylerden başka bir şeyi size yasaklamıyorum!”

“Ben size kendi başıma, kendim bir şey demiyorum; Allah’ın bana verdiği bilgileri size naklediyorum. Allah neyi emretmişse size onu söylüyorum, Allah neyi yasaklamışsa size onu anlatıyorum. Peygamberlik vazifemi yapıyorum, benim vazifem bu; Allah’ın emirlerini, yasaklarını size öğretmek, duyurmak. Kendimden bir şey söylüyor değilim.”

Zaten Kur’ân-ı Kerîm’de de bu hususta âyet-i kerîme var:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

Ve mâ yentıku ani'l-hevâ. “Kendi hevâ-ı nefsinden, arzusundan, keyfinden konuşma.”
*İn hüve illâ vahyün yûhâ.*² “Söylediği vahiydir.”

Peygamber Efendimiz’in söylediği bilgilerin bir kısmı Kur’ân-ı Kerîm’dir.

“Allah Kur’ân-ı Kerîm’den şu âyetleri buyurdu.” diye bildirirdi.

² 53/Necm, 3-4.

Etrafındaki vahiy kâtipleri hemen kağıdı kalemi alırlar, Peygamber Efendimiz ne derse onları “Kur’an âyeti indi.” diye yazarlardı. Bir kısmı da *vahy-i gayr-i metlûv*’dür; “Allah’ın gönlüne ilham ettiği, yine Allah’ın emrettiği, yasakladığı şeylerdir.”

Peygamber Efendimiz onları da hadis olarak söylerdi.

Demek ki Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz’in hadîs-i şerîfleri, yine Allah’ın emrettiği, Allah’ın yasaklamış olduğu şeyler. Resûlullah Efendimiz’e o bilgileri veren, öyle söyleten Allah.

a. **Dinin Kaynağı Olarak Hadis-İ Şerif Ve Ashabın Gösterdiği Önem Ve Hürmet**

Bu neyi gösteriyor?

Peygamber Efendimiz’in hadîs-i şerîflerine çok önem vermemiz, çok dikkat etmemiz, onu başımızın tâcı edinmemiz gerektiğini gösteriyor.

Gerçekten de öyledir. Dinimizin iki esaslı kaynağından birisi Kur’ân-ı Kerîm’in âyetleri, diğeri Peygamber Efendimiz’in sünnetleridir. Fıkıh ahkâmının en büyük kaynağı bunlardır.

Ondan sonra icmâ-ı ümmet, kıyâs-ı fu-kahâ ve diğêr fikhî kaynaklar gelir ama bunla-rın hepsi yine bu iki asla, bu iki köke dayanır.

O bakımdan ashab-ı kirâm, Peygamber Efendimiz'in sözlerini can kulağıyla dinlemiş-lerdir. Hatta öyle dinlerlermiş ki sanki başının üstüne ürkek bir serçe kuş konmuş gibi; böyle dinlerlermiş. Yani başını kıpırdatmamış. İnsan nasıl kıpırdarsa kuş uçucakmış gibi du-rur, Başının üstüne kuş konmuş gibi dururlar-mış, hiç çıt çıkartmadan dinlerlermiş.

Resûlullah'a olan sevgilerinden, saygıla-rından, Resûlullah Efendimiz'in göz kamaştı-rıcı güzelliğinden, heybetinden yüzüne de bakamazlarmış. Sahabe-i kirâmdan öyle kim-seler var ki;

“Resûlullah'a iclâlimden, saygımdan do-layı, yüzüne doyasıya bakamadım.” diyorlar.

“Resûlullah'a saygımdan yüzüne baka-madım!”

لا تشبيه ولا تمثيل

Lâ teşbih ve lâ temsil; mesela insan oğ-lunu evlendirecek, alınacak kızı oğlana gös-

termek icap ediyor. Bir durum ayarlanıyor, kızı görecek. Tamam olayı ayarlıyorlar, sonra geliyorlar:

“Ne oldu, kızı gördün mü?”

Tabi bizde delikanlılar utangaç:

“Göremedim, bakamadım, utandım.” diyor.

Utanma da olur; Resûlullah’a karşı iclâl, ona karşı hürmetten, onun büyüklüğü karşısında bakamamak da olabilir.

Hadislerini öyle dinlemişlerdir, öyle nakletmişlerdir, kelime kelime, “Şöyle buyurdu.” diye nakletmişlerdir. Her kelimesinden gereken dersi çıkarmışlardır. Yaptıkları ibadetleri, işleri, amelleri Resûlullah’ın sünnetine uygun yapmaya gayret etmişlerdir.

Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*, hac esnasında devesiyle Müzdelife’den geçerken devesinden aşağıya bir indi, sonra devesine tekrar bindi.

O alim bir sahabi olduğu için herkes merak etti:

“Yâ Abdullah! Burada niye devenden in-
din, bir şey de yapmadın, sonra tekrar niye
bindin?”

“Bilmiyorum, Resûlullah Efendimiz tam
buraya geldiği zaman böyle bir inmiş, böyle
bir binmişti; ben de onun için aynen yaptım.”
dedi.

Mânasını bilmese bile, Resûlullah Efen-
dimiz’in hareketinin hikmetini anlayamamış
olsa bile, ona uymaya bu kadar dikkat eder-
lerdi. Resûlullah’ın yaptığı gibi yapmaya,
emrini tutmaya, yolundan gitmeye, onu izle-
meye çok dikkat etmek lazım.

Efendimiz de burada öyle söylüyor:

“Allah’a yemin olsun ki ben size Allah’ın
emrettiğinden başka bir şey emretmiyorum,
yasakladığından başka bir şey yasaklamıyo-
rum; hepsi Allah’ın buyruğu, hepsi Allah’ın
isteği. Bu sözüm de yine Allah’ın istediği bir
şeydir.” diyor.

Fe’cmilû fi’t-taleb.

Fecmilû. “Güzel yapın, cemîl yapın.”

“Rızkını aramakta, istemekte kullandığınız yol güzel olsun, güzel yoldan rızkınızı elde etmeye çalışın!”

“Rızkını arayacağım.” derken, harama sapmayın, günaha sapmayın, gayr-ı meşrû kazanç yollarını kullanmaya kalkmayın!

Fe ve’llezî nefsi Ebi’l-Kâsımî bi-yedihî.
“Şu Ebül-Kâsım’ın canı, hayatı elinde olan Allah’a yemin olsun ki.”

Araplar’da asaletli kimselerin ismini söylemek ayıp idi. Asâletli kimselerin ismi söylenmezdi, künyeleri söylenirdi.

Künye nedir?

Ebû kelimesiyle, *ümmü* kelimesiyle yapılan tamlamalardır. Bir insanı, bir babayı en büyük çocuğunun adıyla künyelendirirlerdi. Peygamber Efendimiz’in de ilk çocuğunun adı Kâsım olduğu için, Peygamber Efendimiz’in künyesi *Ebü’l-Kâsım* idi.

Ne demek?

“Kâsım’ın babası” demek...

Kadın ise, *ümmü* diye geçer.

Mesela kadının “Hasan” diye bir oğlu var; “Ümmü Hasen, Hasan’ın annesi” denir.

Ümmü Hâni, Ümmü Gülsüm, Ümmül-mü’minîn, mü’minlerin annesi filan diyoruz ya *üm* “anne” demek, künye böyle... Erkekse *ebû*, veya *ebî* veya *ebâ*; dil bilgisindeki durumuna göre üç şekilde bulunabilir. Kadınsa *üm* kelimesi ile yapılan tamlamalara “künye” denir.

Birisi geldi mi, Resûlullah’a hitap etmek istediği zaman;

“Yâ Ebe’l-Kâsım!” derlerdi.

Bu hürmetkâr bir ifadedir. Mesela yahudi geldi, Peygamber Efendimiz’le bir konuyu görüŖecek:

“Yâ Resûlallah!” diyemiyor, çünkü imana gelmemiş; “Yâ Ebe’l-Kâsım!” derlerdi, “Yâ Muhammed!” demezlerdi.

Allahu Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de böyle hitap ediyor; o ayrı. Ama insanlar; “Yâ Ebe’l-Kâsım!” derlerdi. Burada da Peygamber Efendimiz kendisini Ebü’l-Kâsım künyesiyle zikrediyor.

b. Kişinin Rızkı, Kişiyi Bulmaya Çalışır

Fe ve'İlezî nefsü Ebi'l-Kâsımı bi-yedihî.
“Ebi'l-Kâsım'ın nefsi, canı, hayatı elinde olan Allah'a yemin olsun ki.”

“Rabbime yemin olsun ki.” demek.

Peygamber Efendimiz böyle ifadeyle yemin ederdi. *Ve'İlezî nefsî bi-yedihî* de derdi. Burada sanki bir başka kişiymiş gibi kendisini adını söyleyerek yemin ediyor:

“Şu Ebü'l-Kâsım'ın -yani kendisinin- canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki.”

İnne ehadeküm. “Sizden biriniz.” *Leyat-lübühû rızkuhû.* “Rızkı araştırır, bulmaya çalışır.” *Kemâ yetlubühû ecelühû.* “Ecelinin bulmaya çalıştığı gibi.”

İnsan ecelinden kaçabilir mi?

Kaçamaz; nerede olsa ölüm onu yakalar. Kırk tane kapının arkasına saklansa, kırk tane kalenin içine girse, eceli nerede olsa onu bulur. Rızkı da bulur. Ecelinin insanı arayıp bulduğu gibi, insanın nasibi olan rızkı da, kısmeti de onu bulur. Peygamber Efendimiz bunu yeminle söylüyor:

“Şu Ebü'l-Kâsım'ın canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki rızkınız sizi ecelinizin aradığı, bulduğu gibi arar, bulur.”

Bu önemli bir husus:

“Korkma, rızık gelecek, sen onu aramasan o seni arayıp bulacak!”

Şimdi biz burayı arıyorduk, dokuz numaralı otobandan girdik. “Şuraya mı sapacağız, buraya mı sapacağız?” filan diye konuşurken, biz onları ararken, onlar bizi yolda buldular, karşılaştık. Çünkü onlar da bizi arıyordu, köşede buluştuk. Biz buraya geliyoruz, bunlar otobana çıkmak üzerelermiş. Dediler ki;

“Ne tesadüf böyle, doğru yola gelmişsiniz!”

Asıl tesadüf, birbirimizi görmek! Siz bizi bulmasaydınız, biz sizi bulmasaydık, siz otobana çıkacaktınız, bizi arayacaktınız; biz de içeri girecektik, sokak sokak evi arayacaktık. Bak Allah bulduruyor, karşı karşıya geçiriyor. Hemen biz soldan saptık, bunlarla karşılaştık. Rızık da böyle. Korkma, çekinme, gelecek, seni bulacak.

Fe-in teassera aleyküm şey'un minhü.
“Eğer rızkıınızdan bir darlık olursa.”

“Yahu maaş gelmedi, bugün dükkâna müşteri gelmedi, kazancımız ne olacak, eve ne götüreceğiz? Ay, eyvah, kazanamayacak mıyım, açıkta mı kalacağım?”

Böyle biraz zorlanma gibi bir şey seziniyorsanız sakın ha yanlış iş yapmayın gibi bir ifadeyle söylüyor.

Fe'tlubûhü bi-tâati'llâhi azze ve celle.
“Günah olmayan yoldan, Allah'a itaat yolundan rızkıınızı isteyin.”

Bir insan niye rüşvet alır, niye hırsızlık yapar, niye çalar çırpar?

“Fakir kalacağım, aç açık kalacağım.” diye korkar.

Yoksa onurlu bir insan, parası pulu olan bir insan, tenezzül edip almaz, çalmaz.

Diyor ki;

“Allah'a taat yolundan rızkıınızı arayın; Allah'a isyan yolundan, Allah'ın yasakladığı yoldan rızık elde etmeye çalışmayın!”

Biliyorsunuz rızkın kazanç yolları çeşitlidir. İnsanın en temiz kazancı, elinin emeğidir. Bu güzel bir kazançtır; başkasının hakkı geçmeden kendi elinin emeğiyle, alınının te-riyle geçinmektir.

Ticaret, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz bizzat kendisinin yaptığı kazanç yoludur, bereketli bir yoldur.

التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ
وَالشُّهَدَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

et-Tâciru's-sadûku'l-emîni *mea'n-nebiyyîne ve's-sıddîkîne ve'ş-şühedâi yev-me'l-kıyâmeh.*³ “Eğer ticareti yapan insan, doğru sözlüyse, güvenilir bir kimseyse, eğer dürüst bir tüccar ise; yani sadûk, sözü doğru, emîn, emniyetli ise; rûz-i mahşerde, Arş-ı Âlâ'nın gölgesinde nurdan minberlerde oturacak; peygamberlerle, sıddîklarla, şehitlerle eşit muamele görecektir.”

³ Tirmizî, "Buyû", 4, r. 1209; Dârimî, "Büyû", 8, r. 2581; Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 7, r. 2143; Abd b. Humeyd, *Müsned*, II, 112, r. 964; Dârekutnî, *Sünen*, III, 387, r. 2813; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, IV, 7, r. 9217; İbn Hacer, *İthâfü'l-meherre*, V, 192, r. 5188.

Ticaret güzel bir yoldur.

Cihad etmek de bir kazanç yoludur. Cihad ettikten sonra, ganimetin beşte dördü gaziler arasında taksim edilir, beşte biri devlete ayrılır.

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ

*Va'lemû ennemâ ğanimtüm min şey'in fe enne lillâhi humusehû.*⁴ “Beşte biri devlet payı olarak ayrılır, beşte dördü gaziler arasında taksim edilir.”

Cihad faziletli, sevaplı bir faaliyet olduğundan, bizim ümmetimize cihattan hâsıl olan, düşmandan alınan ganimetler helal kılınmıştır.

Peygamber Efendimiz öyle buyuruyor:

“Allah’ın bana beş özel ikramı oldu. Onlardan birisi de, bana ganimetler helal kılındı.”

Eski ümmetlerde öyle değilmiş; ama Peygamber Efendimiz’e ganimetler helal kılınmıştır. O da bir helal kazanç yoludur.

---

⁴ 8/Enfal, 41.

Ticaret bereketli bir yoldur, elinin emeğiyle sanatıyla, hüneriyle, ustalığıyla, alnının teriyle kazanmak sevaplı bir yoldur.

Başka?

Zziraat olabilir. Toprağı ekersin, biçersin, satarsın, kazanırsın.

Ama bunun dışında başka yollarla; mesele haram malzeme satarak, içki satarak, habis, pis malzeme satarak kazanç günah olur, haram olur. Mesela, içki sattığı zaman elde ettiği kazanç günah olur.

Sonra?

Birisini aldatarak, yanıltarak kazandıkları haram olur, günah olur. Hilâf-ı hakikat beyanlarla kazandıkları haram olur. Şeriatin kendine verdiği haktan fazlasını kendisine ayırmak haram olur. Fakirin yoksulun hakkı olan zekâtı vermemek, onu yemek haram olur, doğru olmaz. Rüşvet almak haram olur, bir işi yapmak için iş sahibinden, erbâb-ı mesâlihten para olmak doğru olmaz. Sahibinin haberi olmadan, rızası olmadan birisinin bir şeyini almak haram olur.

Mirasta şeriatın ölçüsünden fazla almak doğru olmaz. Özellikle bu devirde, Türkiye’de tehlikeli bir husustur. Çünkü medenî kanunun miras taksimi nisbetleri başkadır, şeriatın miras taksimi nisbetleri başkadır.

Misal medenî kanunda kadın-erkek farkı yoktur, kız çocuk-erkek çocuk farkı yoktur; İslâm’da vardır. İslâm’da erkek çocuğa, kız çocuğa verilenin iki misli hak verilir, çünkü erkeğe evin yönetimi vazifesi yüklenmiştir. Evdekilerin yemesi, içmesi, barınması, evin kirası vesaire erkeğin borcudur, kadının borcu değildir. Kadın mecbur değildir, o bakımdan serbesttir, kadınlara yük yüklenmemiştir.

Kadınların çocuklarını doğurması, bakması, emzirmesi, büyütmesi sevap olarak yazılmıştır, mükellefiyet olarak verilmiştir. Kadına da, çocuğa da bakmak babanın vazifesidir. Bu sebeplerle, şeriat erkeğe fazla yük yüklediği için kadının hissesinin iki misli hak vermiştir.

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ

*Yûsîkümü'llâhu fî evlâdiküm li'z-zekeri
mislü hazzi'l-ünseyeyn.*⁵

Bu, Allah'ın emridir, tavsiyesidir. Medenî kanun bunu ayırmamıştır:

“Erkek ve kadın eşit hisse alacak.” demiştir.

Şimdi bu devirde birisi kalkar, derse ki;

“Ben mirası, medenî kanundaki nisbetlere göre alacağım.”

Fazla aldığı zaman, ötekisinin hakkını yemiş oluyor. Mesela bir adam öldü, karısına miras kalacak, çocuklarına miras kalacak. Medenî kanunda kadına ne kadar olduğunu bilmiyorum.

İslâmî taksimatta, çocuklu bir kadına se-kizde bir miras gelir; geriye kalan da erkek çocuklara iki hisse, kız çocuklara bir hisse olarak taksim edilir. Ama medenî kanunda böyle olmuyor, olmayınca hakkından fazla almış olan kız, bu sefer haram almış olur, Allah'ın razı olmadığı şeyi almış olur. Bunlara dikkat etmek lazım. Ekseriyetle düşülen bir haramdır, yanlışlıktır.

---

⁵ 4/Nisâ, 11.

Sonra?

Helal ticaret yapan bir insan, Allah'ın haram kıldığı bir zamanda ticaret yaparsa oradan haram olur.

إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ
اللَّهِ

*İzâ nûdiye li's-salâti min yevmi'l-cümüati fe's'av ilâ zikri'llâh.*⁶ "Cuma günü namaza çağrıldığınız zaman, hutbeyi dinlemeye, namaz kılmaya, Kur'an dinlemeye camiye koşun, alışverişi bırakın!" buyuruluyor.

Cuma vaktinde alışverişi bırakmazsa o zaman yasak vakitte ticaret yapmış olur. Bunlara hep dikkat etmek lazım. Telaşa düşüp de günah yolundan kazanç sağlamaya kalkışmamak lazım, helali istemek lazım.

Bugün okuyacağımız bir hadîs-i şerîf bu.

c. Zulüm Kavramı Ve Allah'ın(cc) Zalimden İntikam Alması

İkinci bir hadîs-i şerîf:

⁶ 62/Cuma, 9.

أَيُّهَا النَّاسُ، اتَّقُوا اللَّهَ. فَوَاللَّهِ لَا يَظْلِمُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنًا،
إِلَّا أَنْتَقِمَ اللَّهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Eyyühe'n-nâs! "Ey insanlar!"

Bazen *Eyyüha'nın* başına *yâ* da gelir, ama burada sadece *Eyyühe'n-nâs* denmiş.

*Eyyühe'n-nâs itteku'llâh, fe-vallâhi lâ yazlimü mü'minün mü'minen ille'ntekama'llâhu minhü yevme'l-kıyâmeh.*⁷
"Ey insanlar! Allah'tan korkun. Allah'a yemin olsun ki bir mü'min bir mü'mine zulmederse Allah kıyamet gününde zalimden intikam alır."

Onun için Allah'tan korkun, zulüm yapmayın. Mü'min, mü'mine zulmetmesin, haksızlık etmesin.

Zulüm nedir?

Adaletsiz davranmaktır, birisinin hakkını yemektir.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki;

---

⁷ Abd b. Humeyd, *Müsned*, II, 108-109, r. 953; Bûsirî, *İthâfu'l-hiyere*, VIII, 202-203, r. 7783.

“Fukarayı, zekât vereceğiniz adamı kapıda bekletmek bile zulümdür. Zenginin fakiri kapıda bekletmesi bile zulümdür.”

Her şeyde incelikler var, dikkat etmek lazım, güzel yapmak lazım.

Çeşitli zulümler oluyor. Demin aşağıda baktık; “Türkiye haberlerini seyredelim.” derken gördük:

Bir doktor bir doktoru öyle dövmüş ki kendisinin eli kırılmış. Vurmaktan eli kırılmış, kendisi hastanelik olmuş, elini böyle tutuyor. Ötekisi de kan revan içinde, kan kaybından yere yığılmış. O da öyle perişan olmuş. Böyle kendi başına kalkıp karşı tarafı cezalandırmak, bir zulüm.

Dövmek zulüm olur, haksızlık yapmak zulüm olur, malını almak zulüm olur, eza cefa etmek zulüm olur, ağır sözler söylemek zulüm olur vesaire. Çeşit çeşit haksızlıklar olabilir ama “Allah yarın kıyamette, rûz-i mahşerde zalimden intikam alır, mazlumun hakkını alır.” demiyor; “Allah intikam alır!” diyor.

İntikam çok korkunç bir şey, zalimin titremesi lazım. Allah intikam alır.

وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ

*Vallâhu azîzün zü'ntikâm.*⁸ "Allah azîzdir, intikam alıcıdır, intikam sahibidir." buyruluyor.

Yine başka bir âyet-i kerîmede Allahu Teâlâ hazretleri;

إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ

*Innâ mine'l-mücrimîne müntekımûn.*⁹ "Biz mücrimlerden intikam alacağız!" diye bildiriyor.

Onun için mücrim olmamaya, zalim olmamaya, adaletsiz olmamaya çok dikkat etmek lazım.

Üçüncü hadîs-i şerîfe geliyoruz.

Enes *radıyallahu anh'* ten rivayet edilmiş. Uzun olduğu için cümle cümle tercümesini yapalım, bitirelim inşallah.

---

⁸ 5/Maide, 95.

⁹ 32/Secde, 22.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*
hazretleri şöyle buyurmuş:

أَيُّهَا النَّاسُ، كَأَنَّ الْمَوْتَ فِيهَا عَلَى غَيْرِنَا كُتِبَ،
وَكَأَنَّ الْحَقَّ فِيهَا عَلَى غَيْرِنَا وَجَبَ، وَكَأَنَّمَا نُشِيعُ
مِنَ الْمَوْتَى عَنْ قَلِيلٍ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ. بَيُوتُهُمْ
أَجْدَاثُهُمْ، وَنَأْكُلُ تَرَاثُهُمْ كَأَنَّا مُخَلَّدُونَ بَعْدَهُمْ.
فَطُوبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ عُيُوبِ غَيْرِهِ. طُوبَى
لِمَنْ ذَلَّ فِي نَفْسِهِ مِنْ غَيْرِ مَنْقَصَةٍ، وَتَوَاضَعَ لِلَّهِ مِنْ
غَيْرِ مَسْكَنَةٍ، وَأَنْفَقَ مَالًا جَمَعَهُ مِنْ غَيْرِ مَعْصِيَةٍ،
وَرَحِمَ أَهْلَ الذُّلِّ وَالْمَسْكَنَةِ، وَخَالَطَ أَهْلَ الْفِقْهِ
وَالْحِكْمَةِ. طُوبَى لِمَنْ ذَلَّ نَفْسَهُ وَطَابَ كَسْبُهُ،
وَصَلَحَتْ سَرِيرَتُهُ وَكُرِّمَتْ عِلَانِيَّتُهُ، وَعَزَلَ عَنِ
النَّاسِ شَرَّهُ. طُوبَى لِمَنْ عَمِلَ بِعِلْمِهِ، وَأَنْفَقَ الْفَضْلَ
مِنْ مَالِهِ، وَأَمْسَكَ الْفَضْلَ مِنْ قَوْلِهِ

Eyyühe'n-nâs! "Ey insanlar!" *Ke enne'l-
mevte fihâ alâ gayrinâ kütibe.* "Sanki şu dün-
ya hayatında, ölüm bizden başkası için yazıl-
mış; sanki ölüm bizim başımıza gelmeyecek

de, başkasına yazılmış.” *Ve ke enne’l-hakka fihâ alâ gayrinâ vecebe.* “Sanki hakkı işlemek bize değil, bizden gayrisine vazife kılınmış.” *Ke ennemâ nüşeyyü mine’l-mevtâ an kalîlin ileynâ râciûn.* “Ölülerimizi gömerken, sanki biraz sonra geri gelecekmiş gibi gömüyoruz.”

Hiç ürpermiyoruz, titremiyoruz. Sanki gömdüğümüz biraz sonra gelecekmiş gibi. Halbuki bir daha hiç gelmeyecekler. Ayrılık, elifirâk.

Sanki geri geleceklermiş gibi ibret almıyoruz, ürpermiyoruz, bu hadiseden dehşete düşmüyoruz.

Büyûtehüm ecdâsehüm. “Onların evleri artık bizim aramızdaki evler değil, onların evleri kabirleri.” *Ve ne’külü terâsehüm ke ennemâ muhallidûne ba’dehüm.* “Onların geride bıraktıkları mirasları yiyoruz.”

Sanki biz ölmeyecekmişiz, gitmeyecekmişiz gibi, onlardan sonra dünyada ebedî kalacakmışız gibi düşünüyoruz.

Fe-tûbâ li-men şeğalehû aybühû an aybi ğayrihî. “Ne mutlu kendi ayıbıyla meşgul olana, onu düzeltmeye çalışana, onun üzerinde

düşünene, başkasının ayıbına bakmaktan kendisini alıkoyan insana ne mutlu!”

Bundan neyi anlıyoruz, ne yapacağız?

Kendi ayıbımıza bakacağız, kendimizi düzeltmeye çalışacağız.

Başkasının ayıbıyla meşgul olmak gıybet- tir, doğru değildir. Kendi ayıbıyla meşgul olmak iyi bir harekettir. Çünkü insan kendi ayıbını bilirse düzeltmeye çalışır.

Başkasının ayıpları nasıl düzelecek?

Başkasının ayıbını düzeltecek insanlar da vardır. Onun hocası vardır, şeyhi vardır, mürşidi vardır, alimler vardır, yaşlılar, büyükler vardır. Bazıları vazifelidir. Onlar da ayıplı olan insanların ayıplarını düzeltmek için üzerlerine düşen gayreti gösterirler. Ama birçok insan, vazifesi olmadığı halde, onun bunun ayıbını konuşuyor, gıybet ediyor, dedikodu ediyor. Halbuki kendisinin daha çok ayıbı var, kendisinin ayıbına bakmıyor.

Sen kendine bak be adam, kendini düzelt! Başkasının ayıbını konuştuğun zaman gıybet ediyorsun; kendi ayıbını düşünürsen

kendini düzeltirsen sevap kazanırsın. Bırak günahı, kârlı işe bak!

Tûbâ li-men zelle nefsehû min ğayri menkasatin ve tevâdaa li'llâhi min ğayri meskenetin. “Nefsini bir noksanlığa düşürmemek şartıyla zabt u rabt altına alana ne mutlu! Nefsine hâkim olan, nefsini emrinde tutan, âsi, baş kaldırmacı nefis yapmayana ne mutlu!”

Hepimizin nefsi vardır. Ekseriyetle insanlar nefsinin esiridirler. Nefsimizin bizim sözümüzü dinlemesi lazım; fakat tersine oluyor, biz nefsimizin sözünü dinliyoruz. Nefsimiz ne emrettiyse; “Emret, tamam, senin istediğini yapayım.” diyoruz.

Öyle şey olur mu?

Ne yapacak?

Nefsine hâkim olacak.

İnsanın; “Sus, haddini bil bakalım, Hakk’ın yoluna gel bakalım, bırak böyle hevâ-ı nefsi, shevât-ı nefsâniyyeyi bakalım, Allah’ın ahkâmına uy!” filan diye, nefsini emrinde tutması lazım!

Ama noksanlığa düşmeden, kendisini alçaltmadan bu işi yapması lazım ve meskenete düşmeden Allah için tevazu göstermesi lazım.

Tevazu da çok önemli bir güzel vasıftır. İnsanın mütevazı olması gerekiyor ve mütekebbir olmaması şart. Allah mütekebbiri sevmez, mütevazı olanı sever.

Demek ki buradan aşağı doğru bir iki satır daha devam edecek olan noktalarda güzel şeyleri öğrenmiş olacağız.

Bir; kendi ayıbımızla meşgul olmayı öğrendik. İki; nefsimize hâkim olmamız lazım, onu emrimizde tutmamız lazım; onu öğrendik. Üç; kendimizin izzetini ayaklar altına almadan tevazu sahibi olmamız, mütevazı olmamız lazım; onu öğrendik.

d. Ne Mutlu, Kazancını Günah Olmayan Yerde Harcayan İnsana

Sonra;

Ve enfaka mâlen cemeahû min ğayri ma'siyetin. "Kazandığı malı, mülkü, ihsanı, parayı, pulu günah olmayan yolda harcayana ne mutlu!"

Demek ki ne yapmamız lazım?

Kazancımızı hak yolda harcamasını, infak etmesini bilmemiz lazım. İnsan kazandı mı kazancını çeşitli şekillerde değerlendiriyor, kullanıyor. Kimisi yılbaşı geldiği zaman hindi alıyor, çam ağacı alıyor, üstünü parlak bir şeylerle süslüyor. Pastalar, çerezler, leblebiler vesaire. Türkiye’de de evlerde yılbaşı kutlama âdeti bayağı yaygınlaştı. Böyle şeyler oluyor.

Bu ne?

Masraf.

Eve gâvur âdetini, gayrimüslim âdetini getiriyor. Al işte, yanlış bir yola para sarf etti.

Veyahut “Hilton’da, Efes Oteli’nde çocuğuma sünnet düğünü yapacağım.” diyor; hokkabazlar, dansözler, çalgıcılar, bilmem neler, bir sürü günah işliyor.

Sünnet ne demek?

“Peygamber Efendimiz’in tavsiyesi, hayatı, sözleri, fiilleri” demek. Sen “sünnet” diye günah işliyorsun. Çok ayıp! Bak ne kadar boş yere paralar harcıyorsun.

Veyahut "Filanca spor galip olsun." diye bilmem kaç milyar para veriyorsun.

Adam zengin ama ne diye veriyor?

Biraz camiye, Kur'an kursuna verse de Müslümanlık ilerlese ya!

Boş yerlere parayı veriyorsun da ne olacak?

Efendimiz;

"Kazandığı parayı günah olmayan yere harcayana ne mutlu!" diyor.

Ve rahime ehle'z-zülli ve'l-meskeneh.
"Bir de düşkün, fakir, yoksul insanlara acıyana ne mutlu!"

Demek ki fukarayı arayacağız, bulacağız, kollayacağız, yardım edeceğiz, onlara acıyacağız. Türkiye'de çok var.

Şimdi burada herkes kayda geçmiş. Herkesin devlette kaydı var, herkesin hakları var. Adam çalışmasa, işsiz bile olsa işsizlik parası alıyor. Kiralık bir yer bulsa yarısını devlet veriyor. Kira ucuza geliyor. Çoluk çocuğu olsa çocuklarına çocuk parası veriyor. Burada güzel. Burada insan aç kalmak istese aç kala-

maz çünkü bir yerlerden para geliyor. Hayatını devam ettirecek kadar, başını sokacak bir evi oluyor, biraz da parası oluyor.

Ama Türkiye’de...

Gel bakalım İstanbul’a, İzmir’e, Ankara’ya; şöyle gecekondulu mahallelilerine buyur, gezelim! Çankaya’nın botanik bahçesini, gençlik bahçesini değil de; İstanbul’un Gülhane Parkı’nı, Çırağan Sarayı’nı vesaireyi değil de, gel biraz da şöyle fakıranın hâlini bir görelim bakalım!

Fakir semtteki bir camiye git, caminin hâline bak, imama, müezzine bir yanaş; “Buralarda camiye gelen tanıdığın fakir kimseler var mı?” diye bir sor. Tanı, onlara acı, yardım et bakalım.

Biz Avustralya’dan geliyorduk, uçağımız Filipinler’e, Manila’ya uğradı. Orada öteki uçağı bekliyoruz. Bizi havaalanının yakınında bir otele aldılar. Biz bekledik; bineceğimiz öteki uçağın vakti gelince bindik, gittik.

Ama oraları bilen başka Avustralyalı arkadaşlar vardı. Onlar otelde kalmadılar, bir taksi tuttular, Manila’ya indiler. Havaalanının

orada kalmadılar. Otel havaalanına yakın, yaya gidilecek kadar yerde, şehirden uzak, ağaçların arasında güzel bir yer.

Hatta biz “Biraz bahçede yürüyelim.” dedik, hemen yanımıza birkaç sahtekâr herif geldi; “Eğlence ister misiniz, keyif ister misiniz?” diye bize kötü teklifler için yardımcı olabileceklerini söylediler. Orası yolcuların gelip geçtiği, parası olanların kaldığı lüks bir yer.

Maalesef bu sefer Malezya’da da karşılaştım. Bizi Kuala Lumpur’da bir otele götürdüler. Yani Avustralya’ya gideceğiz, arada mola veriyoruz. Otele girdik, telefon çaldı, telefonu açtım, bana İngilizce olarak;

“Arkadaşınız var mı, arkadaş ister misiniz?” diyor.

Nereden bildin oda numarasını, nereden bildin yeni geldiğimi? Burası Kuala Lumpur, Malezya, müslüman bir ülke. Be mendebur, nereden bildin yeni geldiğimi? Hemen odaya girdim, zırt telefon çaldı. Demek ki alçakların resepsiyonla ilgisi var:

“Eşimle beraber istirahat ediyoruz.” dedim, çat telefonu kapattım.

Manila'da biz dışarısı yeşillik diye çiçeklerin arasında dolaşalım dedik, eğlence ister misiniz filan teklif...

Para insanı azdırıyor, paralı insanların etrafında da böyle mendeburlar, çalgı, eğlence.

Dur bakalım, sen bir de gel fukarayı gör. Biz tabi dosdoğru uçakla gittiğimiz için işin farkında değiliz, her yer öyledir.

Arkadaş otelden taksiyi tutmuş, Manila'ya, müslümanların camisine gitmiş. Cebine koyduğu bütün zekâtı oradaki fukaraya dağıtmış, ağlayarak geldi, gözlerinden yaşlar dökülüyordu:

“Hocam öyle fakirler var ki ben daha önceden gelmiştim, bu Manila'yı biliyorum, burada müslümanlar çok mağdur.” dedi.

Havaalanının yanındaki, o mendebur günahkârların yaşadığı otelleri bırak, sen bir Manila'ya in bakalım, müslümanlıkların ne kadar sıkıntı çektiğini bir gör.

Filipinler, Őu Markos'un ũlkesi; hani ũlkesini soyup da milyarları, trilyonları Amerikan bankalarına yatıran alçak, geberdi gitti, karısı kaldı.

Mũslũman var, camiler var; mũslũmanlar eza, cefa altında. Oraya dağıttı paraları.

Peygamber Efendimiz burada ne diyor?

“Miskinlere, yoksullara, dũũkũn insanlara acıyana ne mutlu!” diyor.

Gözümüz hep rahatı, keyfi görmemeli; insan biraz da fukarânın, zuafânın olduğu, garibanların yaũadıđı yerlere gitmeli, ayağına biraz çizme giymeli, çamurlu yerlerde ũak ũuk yürümeli de, o fukaracıkların evlerine bir girmeli. Nasıl akıyor, nasıl kokuyor, nasıl ũũüyor, nasıl titriyor bir görmeli.

Çanakkale'ye gittik, zamanımız mũsaitti;

“Buranın salih mũbarek insanlarından, evliyâsından, ulemâsından kimler var? Bir ziyaret edelim.” dedik.

Bilemediler, dediler ki;

“Birisi var, çok iyi bir insan var.”

“Olur, onu ziyaret edelim.” dedik.

Arabaya atladık, gittik. Köpek kulübesi gibi alçak tavanlı, tenekeden filan yapılmış bir yer, başımızı eğerek girdik. Ondan sonra içeride bir hasta adamcağız, bir de ona bakan karısı var. Küçücük bir yer. Bir somya koymuşlar, o kadarcık küçük bir yer. Zavallılar.

“Nasılsınız?” dedik.

“Elhamdülillah, çok şükür Rabbimize! Verdiği nimetlere hamd u senâlar olsun, ne mutlu bize!” dedi.

Onun orada hamd u senâ etmesi bana dokundu. "Ne mutlu bize, ne mutlu bize" diyor. Adamın evliyâ olduğu belli; o fakirlik içinde, o tenekelerin arasında, insan ayakta durduğu zaman başının tavana değdiği küçücük yerde, bir somya kadar odada karı-koca kalıyorlar.

“Çok şükür, Allah’ın nimetine bak, ne mutlu bize, bak bizi ziyarete geliyorlar.” diyor.

Yüreğim parçalandı. Memnun, müteşekkir, hamd ediyor, şükrediyor. İşte onlara acımak lazım, yardımcı olmak lazım! Garibanlar işte orada. Doktora götürülse kim bilir kaç

türlü hastalığı çıkar. Orada 'Elhamdülillah' deyip duruyor. Allah razı olsun.

Demek ki onlara acımamız lazım.

Ve hâleta ehle'l-fıkhı ve'l-hikmeh. “Ne mutlu dinî bilgisi olan, hikmet sahibi insanlarla beraber olan, onların meclisine giden, onlarla düşüp kalkanlara!”

Allah razı olsun, belki arkadaşlar davet etti, belki kendiniz duydunuz, geldiniz.

Neden geldiniz?

Neden olduğunu düşünelim. Nezir kardeşimiz duydu geldi, sizler duydunuz, geldiniz. “Hocamız geldi, dinî bir sohbet olacak.” diye geldiniz. Netice itibariyle ondan geldiniz

Peygamber Efendimiz'in burada müjdesi var:

“Ne mutlu dinî bilgisi, fıkıh bilgisi, hikmet bilgisi olan insanlarla beraber olan, sohbet edenlere!”

e. Hikmet Kavramı Ve Allah(cc) İle Hz.Peygamber'in (sav) "Hakim" Sıfatı

Hikmet nedir?

Hikmet, “bir şeyi yerli yerince yapabilme meziyeti” demek.

“Hangi işi yaparsa yerli yerince yapabilme meziyeti.”

Söz söylüyor, hikmetli söz söylüyor.

Ne demek?

Yerli yerinde konuşuyor. Bir iş yapıyor, hikmetli bir iş yaptı, yerli yerinde yaptı; hem “sağlam” hem “doğru” hem “güzel” demek.

“Yaptığı iş, söylediği söz sağlam, doğru, güzel” demek.

Allahu Teâlâ hazretlerinin sıfatı nedir?

Allahu Teâlâ hazretleri hakîmdir, her şeyi hikmetli yapar, her şeyi yerli yerindedir.

Peygamberlerin sıfatlarından bir tanesi nedir?

Hakîm olması.

Peygamberler de lüzumsuz, yersiz, abuk sabuk iş yapmazlar. Hepsi yerli yerindedir; sözü doğrudur, işi doğrudur, güzeldir, örnek alınabilir. Efendimiz’in sözleri nasihattir, hikmettir. Hareketleri ibretlidir, hikmetlidir, doğrudur, örnek alınabilir. Hikmet bu.

Bir insan hikmet sahibi oldu mu, ne mutlu o kimseye!

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا

*Ve men yü'te'l-hikmete fe-men ütiye hayran kesîrâ.*¹⁰ “Allah kime böyle hareket etme meziyeti ihsan etmişse ona çok hayır vermiş demektir.”

Oturması yerli yerinde, kalkması yerli yerinde, konuşması yerli yerinde; hepsi güzel, hepsi doğru. Peygamberler hikmet sahibi insanlardır, evliyâullah hikmet sahibi insanlardır.

Hikmet kelimesi “bir işi muhkem yapmak” mânasına da geliyor, “sapasağlam yapmak.” İşin hiç çürük tarafı yok.

Bir de “hâkîmâne yapmak; düşünceye, akla, mantığa dayalı yapmak” mânasına geliyor.

“İşte böyle fıkıh ve hikmet sahibi insanlarla beraber olan, onların sohbetine katılan, onlarla düşüp kalkan insanlara da ne mutlu!” diyor.

---

¹⁰ 2/Bakara, 296.

Burada da bize bir işaret ve nasihat var:

“Böyle kimselerin yanına gidin, bunlarla konuşun, görüşün.” demiş oluyor.

Tûbâ li-men zelle nefsehû ve tâbe kesbühû ve salehat serîretühû ve kerimet alânîyyetühû ve azele ani'n-nâsi şerrehû.

Yine bazı güzel sıfatları sayıyor:

“Ne mutlu nefsini emri altına alıp bastırarak, kazancı güzel olan, içi tertemiz olan, zâhiri de soylu ve asâletli olana ve insanlara bir zararı dokunmayan insana!” diyor.

Tûbâ li-men amile bi-ilmihî. “Ne mutlu bildiği ile amel edene!” *Ve enfaka'l-fadle min mâlihî.* “Kazancının fazlalığından infakta, hayırda, sadakada bulunana, hayrât hasenât yapana ne mutlu!” *Ve emseke'l-fadla min kavlihî.* “Sözlerin de fazlasını tutana ne mutlu!”

Malının fazlasını veriyor, sözünün de fazlasını tutuyor.

Sözünün fazlasını tutmak nedir?

Sükûttur.

Sükût nedir?

Sükût da önemli, sevaplı bir ibadettir.

Onun için insan ya hayır söylemeli ya susmalı. Sükut da önemli, sevaplı bir ibadettir. Susmasını bilmek önemli.

Peygamber Efendimiz son cümlesinde edebî bir sanat yapıyor:

Ve enfaka'l-fadle min mâlihî ve emseke'l-fadla min kavlihî. “Malının fazlasını infak edene ne mutlu, sözünün fazlasını tutana ne mutlu!”

Burada tezat sanatıyla bir edebî sanat yapıyor.

Demek ki malımızın fazlasını hayra vereceğiz, sözün fazlasını da söylemeyeceğiz. Fazla gevezelik, lüzumsuz söz, uzun söz söylemeyeceğiz.

Peygamber Efendimiz kısa söylerdi, az ve öz söylerdi, anlaşılacak kadar söylerdi. Daha konuşmaya istek varken, dinlemeye istek varken, keserdi. Biz de bu hadîs-i şerîf burada bittiği için, epeyce de konuştuğumuz için, burada keselim.

Allahu Teâlâ hazretleri bizi ilmimizle âmil olan; duyduğunu, öğrendiğini uygulayan

kullarından eylesin. Rızasını kazanan kullarından eylesin. Ömrünü sevdiği yolda geçirmeyi hepimize nasip eylesin. Günahlardan, haramlardan uzak durmayı nasip eylesin. Sıhhatli, âfiyetli, uzun ömür nasip eylesin. Hüsnü hâtime ile az ağrı, âsân ölüm, kâmil iman ile âhirete göçmeyi nasip eylesin. Son devirde bunaklık, elden ayaktan düşkünlük, âza noksanlığı vesaire gibi ihtiyarlık perişanlıkları vermesin. Sıhhat âfiyet üzere yaşayıp mü'min-i kâmil olarak, sevdiği, razı olduğu kul olarak âhirete göçmeyi cümlemize nasip eylesin.

Esmâ-i hüsnâsı hürmetine, Muhammed-i Mustafâ'sı hürmetine ve şu mübarek cuma gecesi hürmetine ve *bi-hürmeti esrâr-ı sûreti'l-Fâtihâ!*

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

11 Zilka'de 1417 / 20.03.1997

[Bütün HADİS DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

